

4686 SAYILI MİLLETLERARASI TAHKİM KANUNUNA GÖRE HAKEM KARARLARINA KARŞI KANUN YOLLARI

Hatice SARITAŞ*

I- Genel Olarak Kanun Yolları

Kanun yolu, davanın taraflarınca yanlış olduğu iddia edilen kararların, tekrar incelenmesi ve değiştirilmesini sağlamak amacıyla tanınmış bir hukuki imkandır¹. Mahkemelerin, karar verirken yanlışlık yapma ihtimali bulunduğundan her hukuk sisteminde kanun yolu müessesesi kabul edilmiştir. Ancak kanun yollarına başvurma imkanı sonsuz değildir. Medeni Usul Hukukunda bu yollar; istinaf, temyiz, karar düzeltme ve olağanüstü hallerde yargılamanın iadesi olmak üzere dört tanedir (HUMK m. 426/A vd.).

Hakem kararlarına karşı kanun yolları ise HUMK m. 533 vd. maddelerinde düzenlenmiş olup, hakem kararına karşı temyiz yolunun açık olduğu görülmektedir. HUMK çerçevesinde verilen hakem kararlarının icra kabiliyeti kazanabilmesi için tarafların hakem kararını temyiz etmemeleri ya da temyiz halinde Yargıtay'ca onanması gerekir. Yargıtay'ın verdiği onama veya bozma kararlarına karşı karar düzeltme yoluna gidilemez. Ancak şartların bulunması halinde yargılamanın iadesi talep edilebilir (HUMK.m.534).

II- Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolları

Yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olduğu veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklarda uygulanmak üzere 21.06.2001 tarih ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

MTK'nın uygulanabilmesi için uyuşmazlığın yabancılık unsuru taşıması gerekmektedir. Söz konusu kanun yürürlüğe girmeden önce yabancılık unsuru kriterleri Yargıtay içtihatlarıyla belirlenmekteydi. MTK'nın 2 inci maddesinde yabancılık unsuru kavramının sınırları çizilerek konunun

* Avukat

¹ KURU, Baki/ ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder; Medeni Usûl Hukuku, Ankara 2000, s.572

kanuni bir dayanağa kavuşması sağlanmıştır. Kanun yabancılik unsuru kriterlerini genişletmiştir.²

MTK'nın, "Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolu" başlıklı 15. maddesinde, bu kanun kapsamındaki hakem kararlarına karşı başvurulabilecek tek kanun yolu olarak, iptal davası öngörülmüştür. Genel mahkeme kararları için geçerli olan istinaf, temyiz, karar düzeltme ve yargılamanın iadesi kavramlarına bu kanunda yer verilmemiştir.³

III- İptal Davası

Milletlerarası ticari tahkim merkezi olan ülkelerde hakem kararlarına karşı başvurulabilecek kanun yollarının azaltılması yönünde eğilim bulunmaktadır. Bu eğilimin temelinde hakem kararlarına karşı başvurulacak yolların kötüye kullanılması yatmaktadır. Aynı eğilim MTK'nın hazırlanmasında da dikkate alınmıştır.⁴

Hakem kararlarına karşı yalnızca iptal davası açılabilir (MTK.m.15/A). İptal, temyizden etkileri ve mahiyeti itibariyle farklı bir kurum olup, hakem kararının bozulması ve dosyanın yeniden hakeme gönderilmesi söz konusu değildir. İptal usulünde mahkeme esasa girmeden ve maddi hukuk normu denetimi yapmadan tahkim sözleşmesine ve hakem kararına bakarak karar verir. Sadece MTK'da belirtilen iptal sebeplerine dayalı şekli inceleme ile yetinir. İptal ile, verilen hakem kararı ortadan kalkar. İptal usulünde hakem kararlarının denetlenmesinin oldukça sınırlı tutulması ve sadece belli şekli sebeplere inhisar ettirilmesi iptal sisteminin özelliğini teşkil etmektedir⁵. İptal sisteminin bu özelliği sebebiyle her ne kadar MTK'nın 15. maddesinin başlığı "kanun yolu" ise de; hakem kararlarının iptali yolunun bir müracaat yolu olduğu söylenebilecektir. Çünkü kanun yolu taraflarca yanlış olduğu iddia edilen kararların tekrar incelenmesi ve denetlenmesini sağlayan bir hukuki yoldur.

A- İptal Davasında Yetkili ve Görevli Mahkeme

Uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümlendiği durumlarda mahkemeye başvurulmasının söz konusu olabileceği hususlar için hangi mahkemenin

² YILMAZ, Alper; Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Yabancılik Unsuru, Ankara Barosu Dergisi, S. 2002/1, s.244.

³ AKINCI, Ziya; Milletlerarası Tahkim, Ankara 2003, s.181.

⁴ AKINCI, s.187.

⁵ KALPSÜZ, Turgut; Yeni Milletlerarası Tahkim Kanununun Değerlendirilmesi, Milletlerarası Tahkim Semineri, 5 Kasım 2001 Ankara, s.125

görevli ve yetkili olduğu MTK'nın 3. maddesinde düzenlenmiştir. Kanun'un anılan maddesinde; "Bu kanunda mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde davalının yerleşim yeri ve olağan oturma yeri ya da iş yerinin bulunduğu yer Asliye Hukuk Mahkemesi; davalının Türkiye'de yerleşim yeri, olağan oturma yeri veya işyeri yoksa İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi görevli ve yetkilidir." denilmektedir.

MTK. m.15'e göre de, iptal davasında görevli mahkeme, Asliye Hukuk Mahkemesidir. Kanunda her ne kadar Asliye Hukuk Mahkemesi denmekteyse de iş bölümü açısından Asliye Ticaret Mahkemesi bulunan yerlerde, görevli mahkeme Asliye Ticaret Mahkemesidir⁶.

B- Dava Açma Süresi

MTK'nın 15. maddesinde dava açma süresi 30 gün olarak belirlenmiştir. Bu süre, hakem kararının veya düzeltme, yorum ya da tamamlama kararının taraflara bildirildiği tarihten itibaren işlemeye başlar.

Hakem kararının doğrudan hakem tarafından taraflara bildirilmesi mümkün olduğu gibi taraflar da kararın kendilerine mahkeme tarafından tebliğ edilmesini isteyebilirler. Ancak kararın doğrudan hakem tarafından bildirilmesinden sonra taraflardan birinin masrafları yatırarak hakem kararının tebliğini talep etmesi ilk tebliğin sonuçlarını ortadan kaldırmaz⁷.

MTK'nın 14. maddesi gereği, hakem kararında bulunan hesap, yazı ve diğer maddi hataların düzeltilmesi veya hakem kararının kısmen ya da tamamen yorumlanması için tarafların hakem veya hakem kuruluna başvurması halinde ise, iptal davası açma süresi hakem kararının taraflara tebliğ tarihinden itibaren değil, düzeltme yorum ya da tamamlama kararının taraflara tebliğ edilmesi ile başlar. İptal davası açılması hakem kararının icrasını kendiliğinden durdurur.

C- İptal Davasında Harç

MTK'da iptal davası açılması durumunda ödenmesi gerekli harçla ilgili olarak herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle genel nitelik taşıyan Harçlar Kanunu'nun 3. maddesine başvurmak gerekir. Buna göre,

⁶ Bir yerde birden fazla aynı çeşit bulunması halinde bunlar arasındaki ilişkiye işbölümü ilişkisi denir. Ticaret Mahkemesi ile Asliye Hukuk Mahkemesi arasındaki ilişki kanuna dayanmaktadır.(Bkz. TTK'nın m.5)

⁷ AKINCI, s.188.

“Hakem kararlarının infazı lazım geldiğine dair mahkeme başkanı veya hakim tarafından verilen şerhlerden hakem kararının mahiyetine göre karar ve ilam harcı alınır. Yabancı hakem kararları ile kanun gereğince tahkim yolu ile halli mecburi olan davalardan da aynı surette harç alınır”. Konusu belli bir değerle ilgili bulunan davalarda esas hakkında hüküm verilmesi halinde dava konusu değer üzerinden nispi karar ve ilam harcı alınır. İptal davalarında mahkemenin esas hakkında karar vermesi söz konusu olmayıp sadece iptal nedenlerinin bulunup bulunmadığı incelendiğinden maktu harç alınacaktır⁸.

D- İptal Sebepleri

MTK'nın 15. maddesinde iptal sebepleri sayılmıştır. Bu maddede sayılan iptal sebeplerinin sınırlayıcı olarak kabul edilmesi ve bu maddede yer almayan bir sebeple yapılan iptal başvurusunun reddedilmesi gerekir. Bu durum milletlerarası alanda hakem kararlarına karşı başvurulacak yolların azaltılması yönündeki eğilime de uygundur⁹. 15 inci maddede sayılan iptal sebepleri, 1961 tarihli Cenevre Sözleşmesinde sayılan iptal sebepleri ile benzerlik göstermektedir.

MTK'daki iptal sebepleri, usule aykırılık sebepleri üzerine inhisar ettirilmiştir. Usule aykırılık kavramı; hakem mahkemesi, hakem veya hakemlerin ya da uyuşmazlığın taraflarının yargılama usulüne ilişkin işlemlerde uyulması gerekli olan usul kurallarına aykırı hareket etmesini ifade eder. Ancak usule aykırılık kavramı hakem mahkemesinin kurulmasından önceki safhayı da kapsayacak şekilde hakem mahkemesinin oluşturulması, hakemlerin seçilmesi ve reddi gibi hakemlik usulüne ilişkin aykırılıkları da kapsayacak niteliktedir.

MTK'da iptal sebepleri taraflarca ileri sürülmesi gereken sebeplerle mahkemece resen dikkate alınması gereken sebepler olmak üzere iki kısımda düzenlenmiştir.

1- Mahkemece Resen Dikkate Alınacak İptal Sebepleri

a- Uyuşmazlığın Türk Hukukuna Göre Tahkime Elverişli Olmaması

Tahkim, taraflar arasında doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların genel mahkemeler yerine taraflarca belirlenen hakemler eliyle nihai olarak

⁸ AKINCI, s.188.

⁹ AKINCI, s.187

karara bağlanmasını ifade eder. Ancak taraflara, her türlü uyuşmazlığı kapsayacak şekilde tahkim yoluna başvurma serbestisi tanınmamıştır. Sadece belli konuların tahkim yoluyla çözülmesi mümkündür. Tahkime elverişlilik kavramı bir uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözülebilmesini ifade etmek için kullanılmıştır.

MTK'nın 15/2-a maddesine göre; hakem kararına konu uyuşmazlığın Türk Hukukuna göre tahkime elverişli olmadığı belirlenmesi durumunda hakem kararı iptal edilecektir. Kanunun, "amaç ve kapsam" başlığını taşıyan 1. maddesine göre; "Türkiye'de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar ile iki tarafın iradesine tabi olmayan uyuşmazlıklar tahkime elverişli olmadıkları için kanunun kapsamı dışındadır". Dolayısıyla MTK, bu iki konudaki uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda uygulanmayacaktır.

Türkiye'de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıkların çözümü konusunda Türk Mahkemelerinin kamu düzenine dayanan yetkisi vardır. HUMK'un 13. maddesine dayanan bu yetki kesin yetki kuralıdır. Bu nedenle uyuşmazlığın taşınmaz üzerindeki aynı hakka ilişkin olması durumunda tahkim yoluna başvurulamayacaktır. Tescil davası, taksim ve izale-i süyu ve irtifak davaları buna örnek olarak verilebilir.

MTK'nın 1. maddesine paralel olarak HUMK'un 518. maddesine göre, "yalnız iki tarafın arzularına tabi olmayan mesailde tahkim cereyan etmez". Her iki maddede de tarafların ancak üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konularda tahkim yoluna başvurabilecekleri belirtilmektedir. Buna göre, boşanma ya da iflas davasında tahkim söz konusu olmayacaktır. Aynı şekilde kamu hizmeti imtiyaz sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar saklı kalmak kaydı ile, idari yargının görev alanına giren uyuşmazlıklar için de tahkim yoluna gidilemeyecektir.

Yargıtay'a göre de, "Taraflar arasında doğmuş veya doğacak, adli yargının görev alanına giren her çeşit uyuşmazlıkların çözümünde kural olarak mahkemeler görevlidir. Ancak bir hak üzerinde uyuşmazlığa düşmüş olan iki tarafın kamu düzenine ilişkin olmayan konularda anlaşarak bu uyuşmazlığın çözümlenmesine mahkemeler yerine özel kişilere bırakmaları mümkündür"¹⁰. Kararda da görüldüğü üzere ancak kamu düzenine ilişkin olmayan konularda tahkim yoluna gidilebilir.

¹⁰ Yargıtay 15. HD., 26.12.1978 tarih ve 2090 E.-2486 K.

b- Kararın Kamu Düzenine Aykırı Olması

Kamu düzeni kavramı hem iç hukukta hem de milletlerarası özel hukukta yer alan bir kavram olmasına rağmen iki hukuk bakımından farklı içeriklere sahiptir. Kamu düzeni, niteliği gereği zamana ve yere göre değişen, içeriğinin tespiti zor bir kavramdır. İç hukuk bakımından kamu düzeni; Türk toplumunun temel yapısını ve temel kurallarını koruyan kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. Gerek kamu hukukundan gerekse özel hukuktan kaynaklanan emredici nitelikteki kurallar iç hukuktaki kamu düzeni kavramını oluşturur. Milletlerarası özel hukuk bakımından kamu düzeni kavramı iç hukuktaki kapsamına nazaran daha dar ve sınırlıdır. Dolayısıyla iç hukukta kamu düzeni ihlali sayılan bir durum milletlerarası özel hukuk bakımından kamu düzeni ihlali sayılmayabilir.

Milletlerarası tahkim hukuku bakımından kamu düzeni; kendi yargılama usulüne göre verilmeyen bir hükmün uygulanması halinde yargılamanın konusu ile mukayese edilmeyecek ölçüde büyük ve önemli menfaatlerin zarar görmesini engellemek amacıyla bu menfaatlerin öncelikle ve mutlak olarak korunması anlamı taşımaktadır¹¹.

MTK'nın 15/2-b maddesine göre, hakem kararının kamu düzenine aykırı olduğunun tespiti halinde karar iptal edilecektir. Kamu düzeni kavramı, zamana ve mekana göre değişen bir kavram olduğu için, hakem kararının kamu düzenine uygunluğunun denetlenmesinde en uygun yol iptal davasına bakacak olan hakimlere bu konuda takdir hakkı tanımaktır. Bu nedenle iç hukuktaki bakış açısını bir tarafa bırakıp, kamu düzenine aykırılığı değerlendirirken milletlerarası tahkim uygulamasına uygun bir yaklaşım gösterilmesi daha yerinde olacaktır¹².

Taraflar tahkim sözleşmesinde tahkim yargılamasının tabi olacağı hukuku seçmişler ise hakem, tarafların bu vesile ile uygulanacak olan hukukun kamu düzenini de seçtiklerini kabul etmek durumundadır. Taraflar bu sözleşmede, seçtikleri hukukun iç kamu düzenine aykırı hükümler getirmişler ise, tarafların iradelerine uyma zorunluluğunun bulunuşu, hakemi seçilen kanunun kamu düzenine aykırı hükmünü bertaraf ederek tarafların akdi beyanlarını uygulamaya sevk edecektir¹³.

¹¹ KAPLAN, Yavuz; Milletlerarası Tahkimde Usûle Aykırılık, Ankara 2002, s.57.

¹² AKINCI, s.205.

¹³ DAYINLARLI, Kemal; İç Tahkim, Ankara 1997, s.64.

2- Başvuru Yapan Taraflarca İspatlanacak İptal Sebepleri

a- Taraflardan Birinin Ehliyetsiz olması veya Tahkim Anlaşmasının Geçersiz Olması :

aa. Ehliyetsizlik

Bir uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümlenebilmesi için tarafların tahkim anlaşması yapmaları zorunludur. Bu anlaşmayı imzalayan tarafların ehil olması gerekir. Kişi, ehliyetsiz olduğu halde tahkim anlaşması imzalamış ise bunun sonucunda yapılan tahkim yargılaması ve verilen hakem kararı ehliyetsizlik nedeniyle iptal edilecektir. (MTK m. 15/1-a)

Tarafların ehliyetli olup olmadıklarının belirlenmesinde hangi hukukun uygulanacağı hususunda MTK'da hüküm yoktur. Bu nedenle tahkim usulüne Türk hukuku uygulanır ise ehliyetle ilişkin hukukun belirlenmesinde de Türk kanunlar ihtilafı kurallarının esas alınması uygun olacaktır¹⁴.

Türk hukukunda hak ve fiil ehliyetine hangi hukukun uygulanacağı MÖHUK md. 8'de düzenlenmiştir. Buna göre, bir kişinin hak ve fiil ehliyetine sahip olup olmadığı, o kişinin milli hukukuna göre belirlenecektir. Vatansızların ve mültecilerin ikametgahı yoksa, sakin oldukları yer onların milli hukuku sayılır. Şahsi statüsünün değişmesi kişinin daha önceden sahip olduğu hukuki işlem ehliyetini etkilemez. Milli hukukuna göre ehliyetsiz olup da Türk hukukuna göre ehil olan bir kimse Türkiye'de yaptığı hukuki işlem ile bağlıdır (MÖHUK m. 8/3). İşlem güvenliği ilkesi nedeniyle mili hukuka tabi olma kuralına böyle bir istisna getirilmiştir.

Tüzel kişilerin hak ve fiil ehliyeti ise onların statülerindeki idare merkezi hukukuna göre belirlenir.

bb- Tahkim Anlaşmasının Geçersiz Olması

MTK'nın 15 inci maddesine göre, tahkim anlaşmasının geçersiz olması hakem kararının iptali için bir sebep oluşturmaktadır. Tahkim anlaşmasının geçerliliği, öncelikle tarafların anlaşmanın geçerliliği hususunda tahkim anlaşmasında belirledikleri hukuka göre tayin edilir. Taraflar tahkim anlaşmasında gerek usul gerek maddi hukuk yönünden tahkimin tabi olacağı şartları kararlaştırabilirler ve bu durumda hakemler tarafların kararlaştırdıkları şartlara uymak zorundadır¹⁵. Taraflar tahkim anlaşmasının geçerliliğine ilişkin

¹⁴ AKINCI, s.207.

¹⁵ DAYINLARLI, s.109.

bir hukuk seçimi yapmamışlarsa, anlaşmanın geçerliliği Türk Hukukuna göre belirlenecektir.

Tahkim anlaşmasının şekli konusu MTK'nın 4/1-2. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, tahkim anlaşması yazılı şekil şartına bağlıdır. Ayrıca 4 üncü maddede belirtilen diğer şartlar da tahkim anlaşmasının geçerliliği için gereklidir. Tahkim anlaşmasının irade bozukluğu sebebiyle geçersiz olduğunun iddia edilmesi durumunda bu anlaşmanın geçerliliği 4 üncü madde mucibince tarafların tahkim anlaşmasına uygulanmak üzere seçtikleri hukuka, böyle bir seçim yapılmamışsa Türk Hukuku'na göre belirlenecektir.

MTK'nın 4. maddesinde tahkim anlaşmasının asıl sözleşmeden bağımsızlığı ilkesi belirlenmiştir. Bu nedenle asıl sözleşme ile tahkim sözleşmesinin şekil ve esas bakımından geçerlilikleri ayrı ayrı değerlendirilecektir. Çünkü asıl sözleşme ile tahkim sözleşmesi, konu ve amaçları itibari ile birbirinden farklıdır. Tahkim sözleşmesi geçersiz olduğu halde asıl sözleşme geçerli olabileceği gibi bunun tersi de mümkündür¹⁶. Yine 4 üncü maddeye göre dava dilekçesinde yazılı tahkim anlaşmasının olduğu ileri sürülmüş ve davalı cevap dilekçesinde buna itiraz etmemişse geçerli bir tahkim anlaşmasının var olduğu kabul edilecektir. Davalı taraf tahkim anlaşmasının bulunmadığını ileri sürmeyip, sadece esasa ilişkin itirazlarını ileri sürmekle uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümlenmesini zımnen kabul etmiş olmaktadır.

b- Hakem Seçiminin Usule Aykırı Olması

MTK'nın 15 inci maddesine göre, iptal davası açan tarafın “Hakem veya hakem kurulunun seçiminde, tarafların anlaşmasında belirlenen veya bu kanunda öngörülen usule uymadığını” ispatlaması halinde hakemin tahkim yargılaması sonucu verdiği karar iptal edilebilecektir. MTK md. 7'ye göre; “Taraflar, hakemlerin sayısını belirlemede serbesttirler. Ancak bu sayı tek olmalıdır”. Bu durumda taraflar hakemlerin sayısını, tek olmak şartıyla, serbestçe belirleyebileceklerdir. Hakem seçimi konusunda üçüncü bir kişi veya kuruma da yetki verilebilir. Tarafların, hakemlerin seçimi konusunda anlaşmada belirledikleri yöntem aykırı olarak hakem seçilmesi durumunda hakem kararının iptali söz konusu olabilecektir. Taraflar, hakem sayısını belirlememişlerse, üç hakem seçilecektir.

¹⁶ ŞANLI, Cemal; Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması Ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, İstanbul 2002, s.231-232.

MTK'nın 7 nci maddesine göre, taraflar tahkim anlaşmasında hakemin veya hakem kurulunda bulunan hakemlerin isimlerini belirtmişlerse hakemin, hakem kurulunun veya kurulun karar çoğunluğunu ortadan kaldıracak sayıda hakemin görevinin sona ermesi durumunda, tahkim sona erecektir. Buna göre taraflar, tahkim anlaşmasında hakemi ismen belirlemişlerse, uyuşmazlığın mutlaka bu hakem tarafından çözümlenmesi gerekmektedir. Ancak, bu hakemin görev yapmaması ya da yapamaması durumunda yeni bir hakem üzerinde anlaşabileceklerdir.

Tahkim anlaşmasında, hakem sayısı ve seçimine ilişkin bir düzenleme bulunmaması halinde hakem heyeti üç kişiden oluşacak ve tarafların seçtikleri birer hakem üçüncü hakemi seçecektir. Seçilen hakemlerin üçüncü hakemi seçmemeleri halinde ise, bu hakem MTK'nın 3. maddesi mucibince mahkemece atanacaktır. Bu usule aykırılık, 15. maddeye göre iptal sebebidir.

c- Kararın Tahkim Süresi İçerisinde Verilmemiş Olması

MTK'nın 10/B maddesine göre; "Taraflar aksini kararlaştırmadıkça tek hakemli davalarda hakemin seçildiği, birden çok hakemli davalarda ise hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren 1 yıl içerisinde hakem veya hakem kurulunca esas hakkında karar verilir." Bu hükme göre, tahkim yargılamasında hakemler bir yıl içerisinde karar vermek durumundadırlar. İç hukuk kapsamındaki uyuşmazlıklar bakımından bu süre, HUMK md. 520 mucibince 6 aydır.

Tarafların, tahkim anlaşmasıyla, tahkim süresinin ne zaman başlayacağını belirlemeleri de mümkündür. Taraflar, bir düzenleme yapmamışlarsa tek hakemli davalarda; hakem, tarafların ortak iradeleriyle belirlenmişse hakemlik teklifinin hakeme iletiği anda; hakemin seçiminin bir kuruma bırakılması durumundaysa bu kurumun hakemi atamasıyla tahkim süresi işlemeye başlayacaktır. Hakem seçimi için mahkemeye başvurulduğu durumlardaysa bu süre, hakemin mahkeme tarafından atanmasından itibaren başlayacaktır¹⁷. Gerek iç, gerek milletlerarası tahkim bakımından hakemlerin öngörülen süre içinde karar vermemeleri durumunda tahkim yoluna başvurma imkanı ortadan kalkacak ve dava görevli ve yetkili mahkemede açılacaktır.

Tahkim süresi işlemeye başladıktan sonra hakemlerin karar vermesini geciktiren hukuki ve fiili sebeplerin ortaya çıkması her zaman mümkündür. Hakemin reddi, bilirkişi incelemesi, tespit davası gibi durumların varlığı halin-

¹⁷ AKINCI, s. 214.

de bunların sonucunun beklenmesi gerekir. Buna benzer durumlarda hakemlerden taraflarca kararlaştırılan veya kanuni süre içerisinde hüküm vermelerini beklemek doğru olmaz ve tahkim süresinin uzatılması zorunlu hale gelir. Taraflar anlaşarak bu süreyi uzatabilirler. Şayet anlaşamazlarsa, taraflardan birinin başvurusu ile Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından bu süre uzatılabilir.

d- Hakemlerin Kendi Yetkilerine İlişkin Kararın Yanlış Olması

MTK'nın 7/3-H maddesinde, hakemlerin tahkim anlaşmasının mevcut veya geçerli olup olmadığına ilişkin itirazlar da dahil olmak üzere kendi yetkileri hakkında karar verebilecekleri belirtilmektedir. Kanuna göre bu karar verilirken sözleşmede yer alan tahkim şartı, sözleşmenin diğer hükümlerinden bağımsız olarak değerlendirilecek ve hakemlerin asıl sözleşmenin geçersizliğine karar vermeleri kendiliğinden tahkim anlaşmasının hükümsüzlüğü sonucunu doğurmayacaktır. Bu durum, MTK'da tahkim anlaşmasının asıl sözleşmeden bağımsız olduğu ilkesinin benimsenmesinin bir sonucudur. Gerçekten bu kanunun 4 üncü maddesinin son fıkrasında tahkim anlaşmasına karşı asıl sözleşmesinin geçerli olmadığı veya tahkim anlaşmasının henüz doğmamış olan bir alacağa ilişkin olduğu itirazında bulunulamayacağı belirtilmektedir.

MTK'nın 7/3-H maddesinin ikinci fıkrasında hakem kurulunun yetkisizliğine ilişkin itirazın en geç ilk cevap dilekçesinde yapılacağı belirtilmektedir. Taraflar, hakemlerin seçilmelerine katılmış veya onları bizzat seçmiş olsalar bile hakem veya hakem kurulunun yetkisine itiraz etme hakkına sahiptirler. Taraflar hakemlerin yetkilerini aştığına ilişkin itirazlarını derhal ileri sürmezlerse daha sonra bu iddiaları dinlenmeyecektir. Ancak, hakem kurulu, gecikmenin haklı bir sebebe dayandığı sonucuna varırsa sonradan ileri sürülen itirazı kabul edebilecektir. MTK'ya göre hakemler, yetkisizlik itirazını önsorun olarak inceleyecek ve karara bağlayacaktır. Hakemlerin yetkili olduklarına karar vermeleri durumunda yargılama devam edecektir. Taraflar, hakemlerin kendi yetkileri hakkında verdikleri kararın hukuka aykırı olduğunu açtıkları iptal davasında ispat ederlerse, hakem kararı m. 15/d'ye göre iptal edilecektir.

e- Hakemlerin Yetkilerini Aşması veya İstemin Tamamı Hakkında Karar Vermemesi

MTK'ya göre hakemlerin yetkilerini aşmaları, hakem kararının iptali sebebidir. Buradaki yetkiden maksat, yer itibarıyla yetki değil, hakemlerin

görev alanlarıyla ilgili yetkidir¹⁸. Taraflar, tahkim anlaşmasıyla uyuşmazlığın çözümü konusunda hakemi yetkili kılarken bu yetkinin kapsamını da belirlemiş olmaktadır. Hakemler, tarafların tahkim anlaşmasıyla yaptığı konu bakımından yetkili olarak hakemlik yapacaklar ve hakemlik yetkilerini tahkim anlaşmasında belirlenen usul ve sınırlar içerisinde kullanacaklardır. Aksine davranış hakem açısından yetki aşımı olarak değerlendirilir. Yargıtay da, tarafların uyuşmazlığın çözümü için maddi hukuk kurallarında anlaşmış olmalarına rağmen hakemlerin bu kurallar dışına çıkarak karar vermesini yetki aşımı olarak nitelendirmiş ve temyiz sebebi olarak kabul etmiştir¹⁹.

Hakem veya hakem kurulu taraflarca tahkim anlaşmasında kararlaştırılan usul hukuku ve maddi hukuk kurallarına uymak zorundadır. Çünkü bu kurallar hakemlerin yetki sınırlarını oluşturmakta ve bu sınırların dışına çıkılarak karar verilmesi, hakemlerin yetkilerini aşması sonucunu doğurmaktadır.

Tahkim anlaşması ile yetkilendirilen hakemler iki tarafın da talep ve iddialarını tek tek inceleyerek uyuşmazlık ile ilgili karar vereceklerdir. Hakemlerin taraflarca talep edilen bir konu hakkında karar vermemiş olmaları 15/1-e. maddeye göre iptal sebebidir. Bundan kasıt, hakemin taraf talebi doğrultusunda karara varmaması değil, olumlu veya olumsuz olsun talep edilen konu ile ilgili bir karar vermemiş olmasıdır. Talebin tamamı hakkında karar verilmemesi iç hukuk bakımından ise, HUMK'un 533/4. maddesi mucibince temyiz sebebidir.

f- Hakem Kararında Esasa Etki Eden Usule Aykırılık Sebeplerinin Bulunması

MTK'nın 15/1-f. maddesine göre; "tahkim yargılamasının, usul açısından tarafların anlaşmasına veya bu yönde bir anlaşma bulunmaması halinde bu kanun hükümlerine uygun olarak yürütülmediğini ve bu durumun kararın esasına etkili olduğunu" kanıtlaması durumunda hakem kararı iptal edilebilecektir. Tarafların yetki verdikleri hakemler, tahkim yargılamasını belirlenen usule uygun olarak; taraflar yargılamaya ilişkin usul kuralları belirlememişler ise usule uygulanması gereken kanuna uygun olarak yürütmek zorundadır. Aksi halde hakem kararı iptal edilebilecektir²⁰.

¹⁸ KURU Baki; Hukuk Muhakemeleri Usûlü, C.6, Ankara 2001, s. 6098.

¹⁹ Yargıtay İBK, 28.01.1994 T, 1993/4 E.-1994/1 K.

²⁰ AKINCI, s.223.

Kanuna göre hakem kararının usule aykırılık sebebi ile iptal edilebilmesi için tahkimin usule uygulanması gereken kuralları ile yürütülmemesi yetmemekte, usule aykırılığın kararın esasına etkili olması da gerekmektedir.

MTK'nın 8/A. maddesine göre "Taraflar, hakem veya hakem kurulunun uygulayacağı yargılama kurallarını, bu kanunun emredici hükümleri saklı kalmak kaydı ile, serbestçe kararlaştırabilir ya da bir kanuna, milletlerarası veya kurumsal tahkim kurallarına yollama yaparak belirleyebilirler". Taraflar her hangi bir belirleme yapmamış ise, MTK hükümleri uygulanacaktır.

Hakem kararının usule aykırılık sebebi ile iptal edilebilmesi için ihlal edilen bir usul kuralının varlığı gerekir. Maddi hukuk kurallarının yanlış uygulanması usul kurallarına aykırılık olarak değerlendirilemeyecektir²¹. İptal davasında da incelemenin, şekli esasa dayalı olarak yapılması gerekir. Türkiye'de gerçekleşecek bir tahkimde tarafların belirledikleri usul hukuku kuralları MTK'nın emredici kurallarına aykırı olursa kararlaştırılan usul hukuk kuralları uygulanmayacaktır.

Tahkim yargılamasında taraflara savunmalarını yapabilme imkanı verilmesi zorunlu olduğundan, tarafların tahkim usulü hakkında bilgi sahibi olabilmeleri gerekmektedir. Taraflara tebligatlar yapılmamış ve kendilerini yeterli ölçüde savunma imkanı verilmemişse bu durum temel bir usul ihlali sayılacak, hakem kararı bu ihlal nedeniyle iptal edilebilecektir. Eksik bilgiler içeren bir tebligat da yargılamanın gidişatını etkileyebileceği için iptal sebebi olabilecektir²². Usul kurallarına aykırılığın hakem kararlarına etki edip etmediği de somut olayın özelliklerine göre belirlenecektir. Örneğin; taraflar tahkim yargılamasında tebligatın nasıl yapılacağını kararlaştırmışlarsa, hakemlerin bu usule göre tebligat yapmamaları, hakem kararının esasına etki edebilecek boyutta bir aykırılık oluşturur²³. Tebligat muhatabının, karşı tarafın her türlü iddia ve taleplerine cevap verebilmesine ve her türlü savunma haklarını kullanmasına imkan vermektedir. Dolayısıyla kendisine tebligat yapılmayan taraf bu haklardan yoksun kalacak ve bu durum kararın esasına etki eden bir usul aykırılığı olacaktır. Yine, delillerin sunulması, taraflara verilen süreler, kararın gerekçesiz yazılması gibi kurallara aykırılıklar, esasa etkili olabilecek aykırılıklardır.

²¹ KAPLAN, s.32-33 .

²² KAPLAN, s. 89.

²³ AKINCI, s.226.

Hakemlerin sağlıklı karar vermelerinin bir diğer şartı, tarafların haklarına riayet edilmesidir. Taraflar, uyuşmazlığa ilişkin her türlü beyanlarını hakem mahkemesi önünde serbestçe ifade edebilmelidirler. Bu, savunma hakkının gereği olduğundan iptal incelemesinde savunma haklarına riayet edilip edilmediği dikkate alınmalıdır. Aynı şekilde hakemlerin yargılamayı tarafların kararlaştırdıkları lisanda yapmamaları, kararın esasına etki edecek bir işin yapılması için süre verdiklerinde bu süreyi, işin yapılmasına imkan vermeyecek ölçüde kısa olarak belirlemeleri hallerinde kararın esasına etki edecek nitelikte usul hatalarının varlığından söz edilebilecektir²⁴.

g- Tarafların Eşitliği İlkesinin Gözetilmemesi

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 15 A/1-g alt bendinde belirtilen ret sebebi, esasında kamu düzeni ile yakından ilgili bir konudur. Bununla beraber kanun koyucu söz konusu durumu kamu düzeninden bağımsız olarak düzenlemiştir. Bunun uygulamadaki somut sonucu, ispat yükü bakımından ortaya çıkmaktadır. Zira; söz konusu maddede yazılı olan ispat yükü, hakkında iptal isteminde bulunan tarafa ait olacaktır. Oysa, kamu düzeni içinde ele alınsaydı, aleyhine iptal istenen tarafın bu hususu ispatlamasına gerek olmayacaktı.

5 A/1-g alt bendinde yer alan bu iptal sebebi, Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun 8/B bendinde yazılı olan; "Taraflar, tahkim yargılamasında eşit hak ve yetkiye sahiptirler. Taraflara iddia ve savunmalarını ileri sürme olanağı tanınır." emredici kuralına tekabül eder. Aynı zamanda bu tarafların iddia ve savunma haklarının ihlalini de içerecek şekilde geniş yorumlanmalıdır.

Tahkim usulüne uygulanmak üzere, milli bir hukuku veya başka kuralları seçmeleri halinde de, tarafların eşitliği ilkesini zedeleyici bir kural ihdas edemeyecekleri gibi milli bir hukukun uygulanmasında da bu kural uygulama alanı bulacaktır²⁵. Aksi bir uygulama bu madde çerçevesinde iptale maruz kalabilecektir.

Taraflara eşit muamelede bulunma hususu genellikle usul hükümlerinin uygulanmasında ortaya çıkmaktadır. Bunlar genel olarak taraflara verilen süreler, hakemlerin herhangi bir konuda tarafları bilgilendirmesi, tarafların iddia veya savunmalarını yapmada eşitlik ilkesi, dava dosyası ve delilleri inceleme hakkı, avukatla temsil, sunulan delil ve belgelerin

²⁴ AKINCI, s.228.

²⁵ YEĞENGİL Rasih; Tahkim (L'arbitrage), İstanbul 1984, s. 278-280.

diğer tarafa tebliği gibi uygulamada ortaya çıkabilecek bir çok hususta, hakemlerin bu eşitlik ilkesine bağlı kalmaları söz konusudur.

İddiada bulunma ve savunmaya yönelik hakların taraflarca sınırlandırılması hususunda yapılan anlaşmalar ancak, bu sınırlandırmaların her iki taraf için de eşit ölçüde geçerli olması halinde kabul edilecektir. Tarafların eşitliği ilkesi gözetilmeden yapılan sınırlandırmalar geçersiz olacaktır²⁶.

Şekil açısından her iki taraf için de eşit ölçüde geçerli görülen, fakat somut olayda taraflardan biri için daha ağır sonuçlar meydana getirecek nitelikteki savunma hakkı ihlalleri de bu madde çerçevesinde iptale maruz kalabilir. Bu nedenle savunma haklarının şekli bakımından eşit ölçüde sınırlandırılmasının, sonuç olarak eşit olmayan şekilde etki doğurabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

E- Kısmi İptal Kararı

MTK'nın 15 inci maddesinde; “Hakem veya hakem kurulunun tahkim anlaşması dışında kalan bir konuda karar verdiği iddiasıyla açılan iptal davasında, tahkim anlaşması kapsamında olan konuların tahkim anlaşması kapsamında olmayan konulardan ayrılması mümkün olduğu takdirde, hakem kararının sadece tahkim anlaşması kapsamında olmayan konuları içeren bölümü iptal edilebilir” hükmü yer almaktadır. Kanunun ifadesinden de anlaşılacağı üzere, hakem kararının kısmi iptali mümkündür. Bir uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümlenebilmesi için öncelikle, uyuşmazlığın tahkimle çözümlenmeye elverişli olması ve tarafların tahkim yargılaması hususunda anlaşmış olmaları gerekmektedir. Tahkim yargılaması esnasında, tahkim anlaşması dışında kalan veya tahkime elverişli olmayan bir konuda karar verildiği anlaşılırsa, hakem kararı iptal edilebilecektir. Tahkime elverişli olmayan konular ayrılabilirse, hakem kararının tümü değil sadece o kısmı iptal edilebilecektir. Keza, tahkime elverişli olmayan konular hakem kararından ayrılabilirse, hakem kararının tümü değil, sadece o kısmı iptal edilecektir. Bu kısımların hakem kararından ayrılması mümkün değilse, kısmi iptal söz konusu olamaz.

F- İptal Davasında İspat Yükü

Tahkim konusu uyuşmazlığın, Türk Hukukuna göre tahkime elverişli olmaması ve hakem kararının kamu düzenine aykırı olması durumlarında

²⁶ AKINCI, s.228.

mahkeme resen hakem kararının iptaline karar verecektir. Hatta, iptal için mahkemeye başvurulmamış olursa bile hakem kararının icra edilebilirliği için mahkemeye müracaat edilmesi aşamasında dahi mahkeme bu durumu resen nazara alacaktır.

Diğer iptal sebeplerinin varlığını; davayı açan tarafın ispat etmesi gerekir.

G- İptal Davasında İnceleme Usulü

MTK'nın 15 inci maddesine göre, iptal istemi, davaya bakan mahkeme aksine karar vermedikçe, dosya üzerinden incelenerek karara bağlanır. İptal davasının olabildiğince çabuk karara bağlanabilmesi için inceleme dosya üzerinden yapılmaktadır. Mahkemenin duruşma yaparak iptal davasına bakması da mümkündür.

H- İptal Davası Açma Hakkından Feragat

MTK'nın 15 inci maddesi gereği taraflar iptal davası açmak hakkından tamamen veya kısmen feragat edebilirler. Buna göre, “Yerleşim yerleri veya olağan oturma yerleri Türkiye dışında bulunan taraflar tahkim anlaşmasına koyacakları açık bir beyanla veya sonradan yazılı şekilde anlaşmak suretiyle iptal davası açmak hakkından tamamen feragat edebilecekleri gibi yukarıda sayılan bir veya birkaç sebepten dolayı iptal davası açmak hakkından feragat edebilirler.” Görüldüğü üzere, taraflar önceden tahkim anlaşmasına koyacakları bir hüküm ile ya da sonraki aşamada yazılı şekilde anlaşmak suretiyle iptal davası açma hakkından feragat edebilirler. MTK bu noktada HUMK'tan ayrılmaktadır. HUMK'a göre ancak hakem kararı verildikten sonra temyiz hakkında feragat mümkündür. Daha önceki bir dönemde temyiz hakkından feragat ile ilişkin anlaşmalar geçersizdir.

Hukuki yargılamada iki taraftan birinin netice-i talepten vazgeçmesi olarak tanımlanan feragat, HUMK'un 91. maddesinde düzenlenmiştir. Davanın her safhasında, hatta Yargıtay aşamasında bile feragat mümkündür, belirli bir süreyle sınırlandırılmamıştır. Feragatin açık ve kesin olması gerekir, zımnî ve şarta bağlı yapılması mümkün değildir.

Feragat hakkı, şahsi bir hak olduğu için yalnız beyanda bulunanı bağlar. Feragat, talebin tamamına ilişkin olabileceği gibi kısmi da olabilir. Feragat edilen hak bir daha dava edilemez.

MTK, taraflara her ne kadar iptal davasından feragat imkanı tanımış olsa bile, bunun bir sınırı vardır. Buna göre ancak “yerleşim yerleri veya

olağan oturma yerleri Türkiye dışında olan taraflar” iptal davasından feragat edebilirler.

I- İptal Kararına Karşı Kanun Yolları

MTK'nın 15 inci maddesine göre, iptal davası neticesinde mahkemenin vereceği karara karşı, HUMK hükümlerine göre temyiz yoluna başvurmak mümkündür. Ancak karar düzeltme yoluna gidilemez. Temyiz incelemesi öncelikle ve ivedilikle karara bağlanır. Hakem kararlarının iptali için açılan davada Asliye Hukuk veya Asliye Ticaret mahkemeleri görevli olduğu için temyiz süresi, kararın taraflara tebliğinden itibaren 15 gündür.

İ- İptal Davasının Sonuçları

1- İptal Davasının Kabulü

Mahkeme, iptal davası açan tarafın iptal sebeplerinin varlığını ispatlaması nedeniyle veya resen nazara aldığı nedenlerle hakem kararının iptal edilmesi gerektiği kanaatine varırsa, hakem kararının iptali için açılan davayı kabul eder. Temyiz edilerek onanan veya yasal süresi içerisinde temyiz edilmeyen karar kesinleşir.

Hakem kararının iptali üzerine, bazı hallerde taraflar yeniden tahkim yoluna başvurabilirler. Bunlar; hakem seçiminde usulsüzlük olması, hakemlerin yetkileri hakkında yanlış karar vermeleri, hakemlerin yetkilerini aşmaları, istemin tamamı hakkında karar verilmemesi, tahkim usulüne aykırılık, taraflara eşit davranılmaması ve kararın kamu düzenine aykırı olması nedenlerine dayanılarak açılan iptal davalarıdır. Ancak; taraflardan birinin ehliyetiz olması, tahkim anlaşmasının geçersiz olması ve kararın tahkim süresi içerisinde verilmemesi hallerinde yeniden tahkim yoluna gidilemez. Artık taraflar, yetkili ve görevli mahkemede dava açmak durumundadırlar.

2- İptal Davasının Reddi

Mahkemece, iptal sebeplerinin yerinde görülmemesi halinde iptal davası reddedilecektir. Bu durumda, kararın kesinleşmesi üzerine Asliye Hukuk Mahkemesi, hakem kararının icra edilebilir olduğuna dair belgeyi talepte bulunan tarafa verir.

Sonuç

Kanun yolu, tarafların yanlış olduğunu iddia ettikleri kararların bir üst mahkemece tekrar incelenmesi ve değiştirilmesini sağlamak amacıyla tanınmış

bir hukuki imkandır. 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun "Hakem kararlarına karşı kanun yolları" başlığı altında iptal davası düzenlenmiştir. MTK, hakem kararlarına karşı sadece iptal davası açabilme imkanı tanımıştır. İptal, temyizden farklı bir kurumdur; zira burada hakem kararının bozulması ve dosyanın yeniden hakeme gönderilmesi söz konusu değildir. Bu sebeplerle her ne kadar kanunda "kanun yolu" ibaresi kullanılmış ise de hakem kararlarının iptali yolunun bir müracaat yolu olduğu söylenebilecektir.

MTK'nın 15. maddesinde, uluslar arası sözleşmelere paralel olarak iptal sebepleri tahdidi olarak düzenlenmiştir. Bu sebepler, mahkeme tarafından resen dikkate alınacak olanlar ve başvuru yapan tarafın iddia ve ispat etmesi gereken sebepler olmak üzere iki kısımda düzenlenmiştir. Bu sebeplerden birinin mevcut olması durumunda mahkeme, hakem kararının iptaline karar verir. Mahkemenin kabul veya ret kararına karşı temyiz yolu açıktır.

KAYNAKÇA

AKINCI, Ziya; Milletlerarası Tahkim, Ankara 2003.

DAYINLARLI, Kemal; İç Tahkim, Ankara 1997.

KALPSÜZ, Turgut; Yeni Milletlerarası Tahkim Kanununun Değerlendirilmesi, Milletlerarası Tahkim Semineri, 5 Kasım 2001 Ankara.

KAPLAN, Yavuz; Milletlerarası Tahkimde Usule Aykırılık, Ankara 2002.

KURU, Baki; Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.6, Ankara 2001.

KURU, Baki/ ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder; Medeni Usul Hukuku, Ankara 2000

ŞANLI, Cemal; Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, İstanbul 2002.

TAŞKIN, Alim; Hakem Sözleşmesi, Ankara 2000.

YILMAZ, Alper; Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Yabancılık Unsuru, Ankara Barosu Dergisi, S. 2002/1.

YEĞENGİL, Rasih; Tahkim (L'arbitrage), İstanbul 1984.